

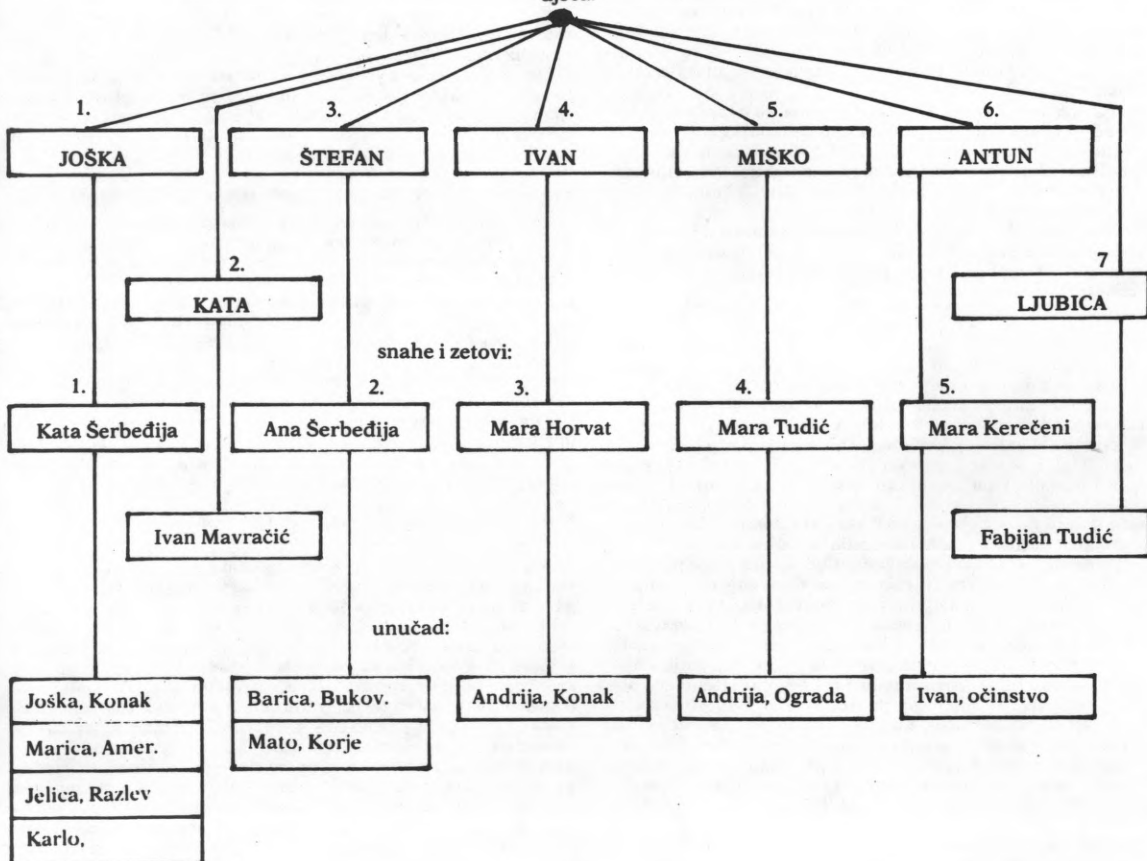
Starinački odnosi (zadruga) u Podravskim Sesvetama

Obitelj Đure Bratanović, ĐUROKOVA

muž i žena:

starost,	ime i prezime,	iz porodice
77	Đuro Bratanović,	Bratanović
75	Mara Bratanović,	Skriljak

djeca:

Obitelj Đure Bratanović, Đuroka (v. shemu) bila je 1924. godine kako je prikazana na shemi. Roditelji Đuro i Mara Bratanović imali su sedmero djece (prikaz djece), a redni brojevi iznad svakog imena označavaju starosni poredak (od najstarijeg do najmlađeg). Kod prikaza djece kćeri Katu i Ljubicu stao sam na niži dio, jer su kćerke u to vrijeme smatrane manje vrijednim i pripadnicima domova zetova. U prikazu snaha i zetova, prikazao sam snaha po starosti i prema odnosima po dobi njihovih muževa. Zetovi su stavljeni niže, čak ispod snaha, jer se oni također smatraju trećerazrednima po vrijednosti u odnosu na kućiste i domaćinstvo obitelji Bratanović. U prikazu unučadi, uzeo sam u obzir samo unučad koja je ostala u okviru velike porodice Bratanović. U razgovoru sa ispitanicima (Marom i Antunom Bratanović) došao sam do zaključka da su značajniji unuci unutar oćinstva nego unuci kćeri, jer oni pripadaju drugom oćinstvu i nose prezime druge porodice. Tako velika obitelj Bratanović ostala je sve do kraja godine 1925. Poslije te godine počinju unutar nje sve teži odnosi i obiteljska harmonija se ljujla, a svaki braćni par želi biti samostalan i živjeti odvojeno. Posljedica raspadanja tako velike obitelji zbog ekonomskih problema (vlasništva nad oćinstvom, stokom, zemljom, šumom, livadama, mirazom) vidi se u prikazu o unucima, jer su oni pošli svaki na svoju stranu. Prateći djecu najstarijeg sina Đure i Mare, Josipa, Maricu, Jelicu i Karla, može se vidjeti kuda su otišli (konak-Mekiš, zaselak, Marica u Americu, gdje se i udala, Jelica u Razlev, a Karlo je propao u ratnom vihoru 2. svjetskog rata. Djeca Štefana i Ane otišla su u Bukovicu i Koriju, gdje je sin Mato i umro. Dijete Ivana i Mare, sin Andrija, otišao je na konak (zaselak Mekiš). Sin Miška i Mare, Andrija, nalazi se u Ogradi (dijelu oćinstva). Sin Antuna i Mare, Ivan, ostao je na oćinstvu, ali je zbog bolesti umro pa su mu roditelji ostali usamljeni. Obitelj Bratanović, kad su djeca bila mala, prije diobe, živjela je u jednoj kući sa kućnim brojem 118 (danas Tomičeva ulica). Prostor za ukucane sastojao se od kuhinje, dvije sobe, komore, smočnice, podruma. Ostale gospodarske zgrade sačinjavali su: štagalj, staja, birkašnica. Obitelj Bratanović imala je 10 jutara zemlje, 100 hvati vinograda, 100 hvati šume, 3 jutra livade. Od domaćih životinja držali su 2 krave, 2 konja, 10 svinja, 40 ovaca i 70 kokoši. Pored ukucana, imali su i slugu koji se nalazio kod njih sve do diobe obitelji, a poslije je otišao od njih k drugom gospodarstvu. Imali su jedan plug, dvije brane i svoja vlastita kola. Od ostalih alata za obradu zemlje koristili su obične željezne motike, tropik (za sadenje kukuruza i graha). Imali su obične ručne kose (muškarci), a žene srpove, mlatilice od drva (cjepove) za tučenje graha. U obradi konoplje služili su se trlicom i stupom, kolovratom i naredom. Tkanje je bilo vrlo razvijeno i nosili su debljaš od domaćeg platna.

JAPICA

Ovim nazivom nazivali su svi ukucani svoga oca i to je znalo da je on najstariji i najpoštovaniji član obitelji. Tako su se prema njemu odnosile snaha i unučad. Radio je što je htio, a odmarao se po volji. Njemu se davalo što je bilo najbolje od odjeće i jela, a od posla najlakši. Najčešće je bio u vinogradu i vraćao se pijan kući, ali bez vike i psovke. Dolazio je pred večer kući sa štapom i barilom vina (posudom za vino načinjenom od drva). Nastajao je tajac svih ukucana na upozorenje bilo kojeg člana obitelji kad bi rekao: »Japica so došli!« Dolaskom u hodnik, japica je stavio barilic s vinom na zemlju, a batinu bacio pod stol. U tom trenutku svaki je sin sa ženom otišao iza svoje postelje. Svi su šutjeli i čekali što će reći japica. Ovakvim ponašanjem isticala se njegova moć, njegova prva i najvažnija uloga u kući, a time i kažnjavanje svakog neposluha. Majka ga je dočekivala s najblažim i najljepšim riječima kao da je njezin suprug pravio najveće dobro obitelji. Tako ga se moralo dočekivati jer je u njegovim rukama i na njegovu imenu i prezimenu stajalo sve pokretno i nepokretno. Smiješak na licu značio je njegovo zadovoljstvo što su svi poslušni. Kad je smatrao da je sve u najboljem redu, pozivao je sinove po imenu: Joška, Štefan, Ivan, Miško, Antun. To je bila njegova starosna prozivka koja se smatrala vrlo važnom, jer se moralo znati kakva je čija uloga u obitelji. Sinovi su dolazili po redu k stolu i točili vino u čaše pazeći da se ne poremeti taj ustaljeni red (obiteljska hijerarhija). Sinovi se nisu smjeli napiti u prisustvu oca, već je svaki mogao dobiti čašu dvije vina. Snaha su svlačile svekra, vodile računa u kakvu će

postelju leći. Najmlađa od njih uvijek mu je donijela u drvenoj posudi vode i oprala noge. Svi su ga oslavljali sa vi, osim supruge. Prije svakog početka večere, objeda, doručka, on je vodio molitvu, a svi su za njim molili. Tako su isto činili u njegovu prisustvu u poljskim radovima i po završetku tih radova. Japica je određivao što će se kupiti i kada će se koja stoka prodati. Zanimljivo je o prodaji stoke reći da je on sam vodio stoku na prodaju, prodavao je i raspolagao novcem. Poslije takvih prodaja redovito se vraćao pijan i nikada nije znao koliko mu je ostajalo novaca. To su počeli koristiti stariji sinovi, uzimali su iz njegovih džepova novac, odlazili na zajedničku livadu i tu podijelili ostatak novaca, bez prisustva japice i majkice. Tako je njegova uloga najznačajnijeg u porodici iz dana u dan bila sve manja. U željama i nastojanjima starijih sinova i snaha osjećala se želja da što prije žive odvojeno. Početkom gradnje kuća na dijelu oćevine uzdržala se najznačajnija uloga oca, jer su u tome i ekonomske prilike odigrale svoju ulogu (dozvoljavala se zakonom dioba zemljišta).

MAMICA

Mamica je imala drugorazrednu ulogu u obitelji, bila je druga po rangu iza japice. I ona se, po pričanju najmlađe snaha Mare, odmarala koliko je željela. Njezina uloga je bila najznačajnija kod pripremanja hrane za sve ukucane. Njoj je u tom poslu pomagala najstarija snaha po rangu i godinama. Mamica je određivala i redosljed pečenja kruha (pekle su ga snaha, od najstarije do najmlađe). Najmlađoj je odredila brigu u dojenju krava i pripremanju mlijeka. Mamica je određivala prodaju kokoši, pilića i jaja. Taj novac je koristila za najnužnije potrebe obitelji za hranu (sol, šećer), za kupnju šibica i ostale manje potrebe. Snaha su se prema svekrvi odnosile sa poštovanjem i oslovljavale je sa vi. Mamica je brinula o tkanju u zimskim mjesecima i zajedničkoj pripremi za udaju unukama (rupčići, stolnjaci, ručnici, polke, krpe, ponjave, rubače, vreće). Mamica nije odlazila na poljske radove, već bi, po volji, uređivala vrčak (vrtič) i pazila na unuke koji su se igrali u dvorištu. Mamica nije imala velike obaveze prema unucima, jer su o djeci brigu vodile snaha. Ona je samo izvještavala kako su se djeca međusobno ponašala i koje su nedostatke pokazivali. Djecu su kažnjavale matere, a mamicu se vjerovao bez ikakve sumnje.

Sin je opsovao oca boga i izgubio pravo na oćinstvo

Običaj je bio da najstariji sin preuzme gospodarstvo poslije očeve smrti, ili za života oca, u suglasnosti sa ocem. U Bratanovićevoj obitelji pripadalo je to pravo najstarijem sinu Josipu. Kad se počelo govoriti o diobi zemljišta, Josip je htio da njemu pripadne najbolji dio zemlje. Otac Đuro je zahtijevao da se sve podijeli na jednake dijelove po veličini i po kvaliteti. Jako uvrijeđen, Joška je opsovao boga oca. Otac je na psovku odgovorio: »Nesi moj sin, kaj si boga prekle!« I odmah su svi znali da je time prestao biti nasljednik oćinstva. Kazivačica Mara Bratanović smatra da je nasljedstvo izgubljeno zbog neposluha sina i teške uvrede, koja se nije ni u kom slučaju smjela nanijeti ocu. To je zbog poštovanja boga kao stvoritelja, koji je i gospodar gospodarstva Bratanović. I umjesto najboljeg, ili ravnopravnog dijela u podjeli, Josip je dobio najgori dio, a otac ga je prokleo.

Najmlađi sin ostaje na oćinstvu (gospodarstvu)

Josip je izgubio pravo na oćinstvo (gospodarstvo), a Štefanu nije otac htio povjeriti gospodarstvo jer je smatrao da je dosta imućan zaradom u Americi. Razlog je bio i taj što je kod svoga tasta imao košnice sa pčelama, kukuružnjak, i što je klao za sebe svinju. Ivan Bratanović nije došao u obzir jer je imao ženu svađalicu i psovačicu. Bio je bolestan, pa se po danu odmarao, a žena se zbog toga ljutila i psovala, a psovka je bila nedopustiva za »svete« odnose u obitelji. Miško Bratanović nije mogao dobiti pravo na oćinstvo jer je gradio kuću u Ogradi (dio zajedničkog zemljišta), a nije pitao oca za dozvolu. Konačno se japica odlučio da sa njim ostane najmlađi sin Antun. Otac je vodio računa o njegovom slabom vidu, općoj slabosti i poslušnosti snaha. To nam ujedno pokazuje da odnosi među braćom postaju sve kompliciraniji, želi se postići samostalnost i odvojenost, zajednički život je poteškoća i teret za sve. To odgovara jedino slabijima i nemoćnima jer se osjećaju zaštićeni pod oćinskim okriljem.

Darovi najmlađe snahe za miraze djeverima

Raspadom velike obitelji Bratanović, došlo je do cijepanja nekretnina i pokretnina. U najtežoj situaciji našli su se Mara (Kerečeni) Bratanović i Antun Bratanović. Ostala braća tražila su svoj dio iz oćinstva. Cjelokupni iznos »po mivanju« (novčana darivanja) izdvojila je snaha Mara za naplatu djeverima. To su djeveri koristili za kupnju crijeva i ostalog materijala kojim su podizali svoje nove kuće. Takav način isplate nije ni u kom slučaju poremetio odnose među braćom i snahama, ali prema ocu jeste, jer su se od jega odvojili i uzeli svaki svoj dio sa dosta nezadovoljstva. Ovime su najmlađi sin i snaha došli u dvostruko nepovoljan položaj, a naročito snaha Mara. Sin nije dobio zakonsko vlasništvo nad oćinstvom, a imao je velike obaveze prema ocu i majci. Snaha je odvajala od svojeg miraza i nije bila sigurna kako će to završiti. Takva nesigurnost proizlazila je iz ranijih odnosa po kojima se sin, iz strahopoštovanja, nije usudio zatražiti »napise« (prijepis na sebe) ostavštine, jer je to smatrano uvredom i nepovjerenjem prema ocu i majci.

Snahe nemaju povjerenja u mamicu

Vrlo jasnu sliku odnosa na relaciji mamica – snahe pokazivali su zajednički doručci, objedi i večere koji su se obavljali u kući, u prostoriji za te prigode. Za velikim paćetvorinastim stolima našle su se snahe, djeca, japica, dok je mamica običavala sjesti na stranu, uz peć, i tu sama jesti. Svi su imali pred sobom veliku zdjelu, a jeli su iz svojih tanjura. Hrana se uzimala prema starosti, od najstarijeg do najmlađeg. Svaka snaha je hranila svoje dijete iz svog tanjura. Pošto je mamica pripremala hranu, snahe su mislile da je ona sebi stavila najbolje i najviše. Snahe su sumnjale u nju jer je odlazila jesti k peći. Radi toga su slijedila pitanja: »A zakaj neste došli k stolu? Vaša je juva masneša! Vi sigurno bolje jeste.« (A zašto niste došli k stolu? Vaša je juha bolje začinjena! Vi sigurno bolje jedete.) Mamica je na to odgovarala: »Je, kadga, pak se zna ko kuva!« (Pa da, zna se tko kuha!) Ovi odnosi nepovjerenja prema mamici uslijedili su zato jer japica gubi autoritet, a time ga gubi i majka.

Ženidba-udaja

Pred 50 godina u Podravskim Sesvetima momci su se ženi li poslije vojske, između 20 i 25 godine. Djevojkama se nije žurilo da odu što prije od kuće. Najmlađe udavače su bile u dobi od 15, 16 i 17 godina. Srednja dob udavača bila je oko 20 godina, a starija od 20 do 25 godina. Pri izboru braćnog druga igrane su ulogu majke, a vrlo rijetko očevi. Djevojke su izlazile pred kuću i mogle su ostati pred njom do »pozdravljenja« (znaka zvona na crkvi). Kad bi dolazio budući odabranik, majke su gotovo uvijek budno pratile te njihove sastanke, a razgovor se vodio o poslovima na gospodarstvu. Izbor djevojke ili momka nije mogao proći neopaženo i bez širokih komentara. Ako bi momak odabrao neku djevojku i to saopćio svojim roditeljima, obavezno se provjerio njezin rod nekoliko koljena unatrag. Gledalo se kakvi su roditelji, djed i baka, kakve imaju poroke, sklonosti svađanju, alkoholu, prijevari, rasipništvu, krađi. Kad su »analize« obiju strana bile pozitivne dolazilo je do prijateljstva među ovim porodicama. Jedni su drugima pomagali u svim poslovima i željeli da međusobno stvore povjerenje. Pazilo se na djevojku kako pleše u kolu. Nije smjela svojim držanjem pokazivati da je razvuđana. Pretjeran smijeh mogao je dovesti do toga da je momak ostavi, jer se svakome smije i daje povoda za sumnju u čednost. Oćima je morala pratiti sve podjednako, a od momačkog pogleda kriti svoj pogled. Morala je paziti na svoj hod, govor i držanje i biti u svemu umjerena i skromna. Momak je također prolazio izvjesni nadzor. Pratili su ga kako se ponaša prema starijima i mladićima, da li psuje, pije, izaziva svađe. Samo je jedan takav naglašeniji ispad mogao je dovesti do raskida, makar

ne voljom djevojke. Miraz djevojke igrao je značajnu ulogu i bio, pored navedenog, presudan. Nije bilo rijetko čuti primjedbe starijih, koji bi komentirali: »Zemi sirotu na svoju sramotu!« Ovakva snaha mogla je u kući doživljavati neugodnost od svekrve, jer su joj predbacivali što će ostaviti svojoj djeci. Govorilo se i: »Zemi vraga polek blaga. Blago propane, a vrag ti ostane!« (Uzmi vraga pored blaga. Blago propadne, a vrag ti ostane!) Ukoliko je dolazilo do razmirica među supruzima, posredovali su roditelji i nastojali izgladiti sukobe. Snaha se nije smjela vraćati u dom roditelja, jer se to smatralo velikom sramotom za nje i muževe roditelje. Roditelji udate žene i najmanji pokušaj žaljenja na uslove života kod muža i vraćanje u oćev dom, komentirali bi: »Pod našem krovom za tebe više nema mesta!« (Pod našim krovom za tebe više nema mjesta!) Takav je stav roditelja bio vrlo određen kad je u kući bio oženjen sin sa više djece. Nevjerstvo u braku smatralo se velikim grijehom, jer su mladi supružnici prisegli pred bogom i oltarom. Mlada snaha je mogla za vrijeme blagdana odlaziti sa djecom svojim roditeljima, ili za vrijeme poslova u polju i vršidbe kod roditelja i srodnika. Kad bi dolazili susjedi, a naročito muške osobe (njezinih godina i malo starije), umjesto nje je u razgovor dolazila svekrva, muž ili otac mužev. Time se nije sumnjalo u njezin moral, već se naglasilo da je ona u kući mužev loze, za koju bi bilo nezgodno da »stranac« preuzima ulogu u ime njih.

Prednosti i teret zajedničkog života veće porodice

Prema mišljenju Mare i Antuna Bratanović postoje ove prednosti i ovi nedostaci zajedničkog života veće porodice:

1. Izbjegavaju se svađe i pazi se na uzajamne odnose po starosti,
2. Zajednički rad se osjeća kao prisila (jer ga planira japica protiv volje ostalih),
3. Slabi su bili obroc jela zbog velike družine,
4. Nije se moglo jesti po potrebi, već samo u određeno vrijeme,
5. Spremište hrane bilo je zaključavano i pod ključem japice,
6. Japica i mamica mogli su jesti kad su se sjetili,
7. Gladna djeca su zbog kruha kukuružnjaka dobivala batine kad su ga srušila sa krušnjaka ili pojela bez odobrenja japice i mamice,
8. Zemlju su obrađivali stariji, a mladi su tako bolje prolazili jer su manje radili,
9. Muž i žena su se uzajamno poštivali,
10. Djeca povezuju svoje roditelje i nema primjera da bi ih tko od njih ostavljao na teret drugome,
11. Nesuglasice, do kojih bi došlo među braćnim drugovima, rješavale su obje roditeljske strane (roditelji žene i muža),
12. Majke su brigovale o svojoj djeci i nosile ih u vrijeme poljskih radova sa kolijevkom u polje,
13. Unuci poštuju djeda i baku, majku i oca i njihovi međusobni odnosi dovode ih do prisnih veza,
14. Uživanje alkohola bila je sramota i porok,
15. Pušenje je momcima bilo dozvoljeno kad se spremao za ženidbu ili je odslužio vojni rok (20-25 godina),
16. Briga o djevojci je bila stalna i majčina obaveza,
17. Kad se spustio mrak i javilo se »pozdravljenje« (glas crkvenog zvona) svaka je djevojka morala doći kući,
18. Slabije i bolesnije družinice imalo je zaštitu svih ukućana,
19. Miraz snahe nije bio u potpunosti njezina svojina, jer ga je u nekim prigodama morala davati kao naknadu za dio oćevine svoga muža,
20. Djevojke su imale veliku pomoć starijih i iskusnijih tkalja, kad su se pripremala za udaju.